

УДК 343.1:[343.85:343.35]

Голубов Артем Євгенович,

заступник декана факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ з навчально-методичної роботи, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Харків, Україна

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Протидія та запобігання корупції — одному з найбільш небезпечних явищ, яке загрожує стабільному розвитку нашої країни, — повинні здійснюватися як з боку державної влади, так і з боку всього суспільства. Тільки за умови неприйняття корупційних проявів як на побутовому, так і на політичному рівнях, є можливість істотно зменшити її прояви, забезпечити усунення тих негативних наслідків, які корупція несе для особи, суспільства, держави. Серед суб'єктів, які беруть участь у діяльності з протидії та запобіганню корупції, слід виділити тих, хто з огляду на свій статус зобов'язаний вживати заходів, спрямованих на боротьбу із цим явищем. До них віднесемо органи й установи системи кримінальної юстиції. У доповіді розглянемо питання реалізації функціонального принципу організації цієї системи як чинника, що сприяє ефективності досягнення її органами та установами цілей і завдань протидії та запобігання корупції.

Досліджуючи основне питання доповіді, зазначимо, що в Концепції реформування кримінальної юстиції України до системи кримінальної юстиції включені: органи та установи, які розглядають кримінальні справи; інститут державних обвинувачів (прокуратура); органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування; органи та установи виконання кримінальних покарань; адвокатура. Всі вони, окрім адвокатури, є державними органами й установами. Тобто на цей час система кримінальної юстиції в Україні являє собою майже цілком державний інститут, який є частиною державного механізму. Наведене дає можливість застосувати щодо цієї системи, при встановленні її оптимальної структури та визначенні функцій її складових, тих принципів, на ґрунті яких здійснюється державне управління.

Одним із таких спеціальних принципів державного управління виступає функціональний принцип. Сутність останнього реалізується через покладання державою на спеціально створений орган повноважень, згідно

з якими цей орган здійснює вплив на об'єкт управління поза його відомчої належності чи територіального розташування, з метою забезпечення реалізації конкретної функції держави (державного управління). Зазначено, що при такому способі організації управління передбачається, що кожний орган управління (або виконавець) спеціалізується на виконанні окремих функцій управління (управлінської діяльності), де функціональна спеціалізація значно підвищує ефективність діяльності органу державної влади [1, с. 199; 2, с. 249]. Тому є підстави розглянути питання реалізації функціонального принципу при організації системи кримінальної юстиції як чинника ефективності запобігання та протидії корупції з боку її органів.

При цьому слід врахувати, що основними напрямками реалізації державної політики у сфері протидії та запобігання корупції з боку системи кримінальної юстиції, враховуючи їх призначення, слід вважати: профілактику (попередження) та запобігання корупційним правопорушенням; виявлення корупційних правопорушень, їх припинення, розслідування і розкриття; застосування санкцій до осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, та відновлення порушених в наслідок їх вчинення прав і свобод особи, інтересів суспільства та держави. Кожний із цих напрямів виступає окремою складовою реалізації загальнодержавної функції боротьби зі злочинністю, зокрема такої її складової, як корупція, де кожний із напрямів, з огляду на дії функціонального принципу, повинен реалізовуватися відповідним органом (органами) системи кримінальної юстиції.

Зазначимо, що, на думку автора, напрям, пов'язаний із профілактикою (попередженням) та запобіганням корупційним правопорушенням, є загальним. Тому в межах наданих повноважень та враховуючи правоохоронний статус складових системи кримінальної юстиції він повинен виконуватися всіма цими органами як щодо конкретних осіб (наприклад, перелік яких наведено у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»), так і на загальноорганізаційному рівні в середині цих органів та взагалі в аспекті виявлення причин й умов виникнення корупції у сферах компетенції цих органів та в суміжних сферах.

Щодо інших напрямів наведемо власне бачення їх реалізації органами системи кримінальної юстиції, враховуючи їх призначення та дії функціонального принципу державного управління. Відзначимо, що з часу прийняття Концепції реформування кримінальної юстиції України (2008 р.) у суспільно-політичному, правовому та економічному житті держави відбулися істотні зміни. Доцільно переглянути підходи до визначення кола органів, які входять до складу системи кримінальної юстиції, та їх функцій, про що також свідчать праці науковців [3; 4]. Окремі пропозиції з цього приводу відобразимо у наведеному нижче аналізі.

Так, реалізація напрямів виявлення корупційних правопорушень та їх припинення повинна покладатися на ті органи та підрозділи, які наділені для цього відповідним повноваженнями і здатні їх реалізовувати за допомогою гласних та негласних заходів. Зокрема, це підрозділи, які вказані у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також органи досудового розслідування, вказані у ст. 38 КПК України. Окремо зазначимо, що в чинному Законі України «Про запобігання корупції» серед спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції чомусь не вказана Служба безпеки України, хоча за характером діяльності та колом завдань (ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України») цей орган повинен бути віднесений до таких суб'єктів. З іншого боку, щодо віднесення органів прокуратури до суб'єктів, які реалізують напрями виявлення та припинення корупційних правопорушень, то, враховуючи їх завдання і повноваження, передбачені ст. 121 Конституції України та профільним законом, це може мати місце лише у випадку виявлення корупційного правопорушення під час досудового розслідування чи судового розгляду.

Щодо розслідування і розкриття корупційних правопорушень, то оскільки ця діяльність врегульована КПК України, то і реалізація цих напрямів можлива лише тими з органів досліджуваної системи, які є суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності (органи прокуратури, органи досудового розслідування та, у визначених законом випадках при досудовому розслідуванні кримінальних проступків, інші підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства). З приводу участі оперативних служб у розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень, то їх дії здійснюються в межах реалізації слідчим, прокурором права доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (пп. 5 ч. 2 ст. 36, пп. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України). Покладання на органи прокуратури функції підтримання державного обвинувачення в суді (п. 1 ст. 121 Конституції України), з урахуванням дії досліджуваного нами функціонального принципу, передбачає виключення органів досудового розслідування з кола суб'єктів, віднесених до сторони обвинувачення. Такий крок дасть можливість реально забезпечити виконання слідчими функції розслідування і розкриття корупційних правопорушень на ґрунті всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження.

З приводу таких напрямів, як застосування санкцій до осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, та відновлення порушених внаслідок їх вчинення прав і свобод особи, інтересів суспільства та держави, то перший напрям реалізують виключно суди (ст. 2 Закону Укра-

їни «Про судоустрій і статус суддів»), а реалізація другого є виключно обов'язком органів прокуратури (п. 2 ст. 121 Конституції України). Інші органи системи кримінальної юстиції до виконання цих функцій відношення не мають, або лише забезпечують підтримку їх виконання.

Щодо органів та установ, віднесених до сфери управління Державної кримінально-виконавчої служби України, то вони виконують на підставі, в межах повноважень й у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, функції виявлення та попередження корупційних правопорушень, а також функцію забезпечення реалізації іншим суб'єктами (наприклад, органами досудового розслідування, судом) їх функцій.

Отже, підсумовуючи наведене у доповіді, зазначимо, що:

- організаційна структура системи кримінальної юстиції, у тому числі у сфері боротьби із корупцією, потребує оптимізації;
- система кримінальної юстиції в частині складу її органів та установ, їх завдань і функцій повинна бути організована з урахуванням функціонального принципу державного управління, який виступає чинником ефективності діяльності із запобігання та протидії корупції;
- мета реалізації цього принципу — створення оптимальної та збалансованої системи органів запобігання і протидії корупції, забезпечення своєчасного виявлення її проявів, швидкого та повного розслідування корупційних діянь та законне і справедливе покарання винних осіб, а також запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Малиновський В. Я. Державне управління : навчальний посібник / В. Я. Малиновський. — Луцьк : Вежа, 2000. — 558 с.
2. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. — Київ : Знання-Прес, 2003. — 343 с.
3. Цимбал Т. Я. Кримінальна юстиції: визначення поняття, її органи, що становлять її систему / Т. Я. Цимбал, Я. О. База // Порівняльне аналітичне право. — 2014. — № 7. — С. 168-171.
4. Топчий Н. В. Органи кримінальної юстиції у механізмі правоохоронної діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / Н. В. Топчий. — Київ, 2015. — 203 с.

Одержано 28.02.2016